

Prof. Mariana BADEA

PERSONAJE LITERARE

- caracterizări -

pentru elevi

**clasele
IX-XII**

**Lucrare revizuită și adăugită
realizată în conformitate cu Programa
școlară de limbă și literatură română
pentru liceu**

DTP Pre-Press: Cristian STOICA
Coperta: Ionuț BĂRBIERU
Ediție îngrijită de prof. Gheorghe BADEA
ISBN: 978-973-1722-24-5

Pentru informații privind oferta editorială, consultați:
www.editurabadea.ro

Editura: BADEA & PROFESSIONAL CONSULTING
Bd. N. Grigorescu 63, sector 3, București
Comenzi la tel./fax: (021)222.1183

www.editurabadea.ro

informații, consultații,
comentarii și dezbateri pe blogul
www.mariana-badea.ro

CUPRINS

PERSONAJUL LITERAR

pag. 7

GENUL EPIC

PERSONAJ DE BASM CULT

- **CRAIUL** – „*Povestea lui Harap-Alb*” de Ion Creangă pag. 17
 - **DĂNILĂ PREPELEAC** – „*Dănilă Prepeleac*” de Ion Creangă pag. 20
 - **FATA ÎMPĂRATULUI ROȘ** – „*Povestea lui Harap-Alb*”
de Ion Creangă pag. 25
 - **FĂT-FRUMOS DIN LACRIMĂ** – „*Făt-Frumos din lacrimă*”
de Mihai Eminescu pag. 28
 - **ÎMPĂRATUL VERDE** – „*Povestea lui Harap-Alb*” de Ion Creangă
pag. 36
 - **HARAP-ALB** – „*Povestea lui Harap-Alb*” de Ion Creangă pag. 39
 - **SFÂNTA DUMINICĂ** – „*Povestea lui Harap-Alb*” de Ion Creangă pag. 48
 - **SPÂNUL** – „*Povestea lui Harap-Alb*” de Ion Creangă pag. 52
- ##### PERSONAJ DE POVESTIRE FANTASTICĂ
- **ALIMAN** – „*Lostrîța*” de Vasile Voiculescu pag. 56
 - **AMIN** – „*Pescarul Amin*” de Vasile Voiculescu pag. 61

PERSONAJ DE NOVELĂ ISTORICĂ

- **ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL** – „*Alexandru Lăpușneanul*”
de C. Negruzzi pag. 69
- **DOAMNA RUXANDA** – „*Alexandru Lăpușneanul*”
de C. Negruzzi pag. 78
- **MOȚOC** – „*Alexandru Lăpușneanul*” de Costache Negruzzi pag. 82
- **NORODUL** – „*Alexandru Lăpușneanul*” de Costache Negruzzi pag. 86

PERSONAJ DE NOVELĂ REALIST-PSIHOLOGICĂ

- **ANA** – „*Moara cu noroc*” de Ioan Slavici pag. 89
- **GHITĂ** – „*Moara cu noroc*” de Ioan Slavici pag. 93
- **LICĂ SĂMĂDĂUL** – „*Moara cu noroc*” de Ioan Slavici pag. 100
- **STAVRACHE** – „*În vreme de război*” de I.L. Caragiale pag. 104

PERSONAJ DE NOVELĂ FANTASTICĂ

- **DIONIS** – „*Sărmanul Dionis*” de Mihai Eminescu pag. 113
- **FĂNICĂ** – „*La hanul lui Mânjoală*” de I.L. Caragiale pag. 123
- **GAVRILESCU** – „*La țigănci*” de Mircea Eliade pag. 130
- **ANCU GORE** – „*Douăsprezece capete de vite*” de Mircea Eliade pag. 137

PERSONAJ ALEGORIC

- **PERSONAJE HIEROGLIFICE** – „Istoria ieroglică”
de Dimitrie Cantemir

pag. 143

PERSONAJ DE ROMAN TRADIȚIONAL, REALIST, OBIECTIV

- **ANDRONACHE TUZLUC** – „Ciocoi vechi și noi”
de Nicolae Filimon pag. 148
- **CHERA DUDUCA** – „Ciocoi vechi și noi” de Nicolae Filimon pag. 152
- **CHIR COSTEA CHIORUL** – „Ciocoi vechi și noi”
de Nicolae Filimon pag. 155
- **DINU PĂTURICĂ** – „Ciocoi vechi și noi” de Nicolae Filimon pag. 158
- **GHEORGHITĂ** – „Baltagul” de Mihail Sadoveanu pag. 164
- **MARA** – „Mara” de Ioan Slavici pag. 167
- **NECHIFOR LIPAN** – „Baltagul” de Mihail Sadoveanu pag. 173
- **PERSIDA** – „Mara” de Ioan Slavici pag. 176
- **ȚĂRĂNIMEA** – „Ciocoi vechi și noi” de Nicolae Filimon pag. 179
- **VITORIA LIPAN** – „Baltagul” de Mihail Sadoveanu pag. 182

PERSONAJ DE ROMAN TRADIȚIONAL-ISTORIC

- **ABATELE DE MARENNE** – „Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă”
de M.Sadoveanu pag. 190
- **ALECU RUSET** – „Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă”
de Mihail Sadoveanu pag. 193
- **DUCA-VODĂ** – „Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă”
de Mihail Sadoveanu pag. 197
- **ȘTEFAN CEL MARE** – „Frații Jderi” de Mihail Sadoveanu pag. 200

PERSONAJ DE ROMAN MODERN INTERBELIC

- **BOBBY POLICRAT** – „Cartea nunții” de George Călinescu pag. 205
- **COSTACHE GIURGIUVEANU** – „Enigma Otiliei”
de George Călinescu pag. 209
- **FAMILIA TULEA** – „Enigma Otiliei” de George Călinescu pag. 215
- **FELIX SIMA** – „Enigma Otiliei” de George Călinescu pag. 225
- **ION** – „Ion” de Liviu Rebreanu pag. 229
- **ION MARINESCU (JIM)** – „Cartea nunții” de George Călinescu pag. 237
- **LEONIDA PASCALOPOL** – „Enigma Otiliei”
de George Călinescu pag. 241
- **OTILIA MĂRCULESCU** – „Enigma Otiliei” de George Călinescu pag. 245
- **STĂNICĂ RAȚIU** – „Enigma Otiliei” de George Călinescu pag. 250

PERSONAJ DE ROMAN MODERN, DE ANALIZĂ PSIHOLOGICĂ

- **ADA RAZU** – „Concert din muzică de Bach” de H.P.Bengescu pag. 256
- **APOSTOL BOLOGA** – „Pădurea spânzuraților” de Liviu Rebreanu pag. 261
- **DOAMNA T** – „Patul lui Procust” de Camil Petrescu pag. 268

- **ELA** – „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”
de Camil Petrescu pag. 272
- **ELENA DRĂGĂNESCU** – „Concert din muzică de Bach”
de H.P.Bengescu pag. 279
- **EMILIA RĂCHITARU** – „Patul lui Procust” de Camil Petrescu pag. 283
- **FRED VASILESCU** – „Patul lui Procust” de Camil Petrescu pag. 286
- **GEORGE DEMETRU LADIMA** – „Patul lui Procust” de Camil Petrescu pag. 292
- **LICĂ PETRESCU** – „Concert din muzică de Bach” de H.P.Bengescu pag. 298
- **LINA RIM** – „Concert din muzică de Bach” de H.P.Bengescu pag. 303
- **PRINȚUL MAXENȚIU** – „Concert din muzică de Bach”
de H.P.Bengescu pag. 307
- **DOCTORUL RIM** – „Concert din muzică de Bach”
de H.P.Bengescu pag. 311
- **ȘTEFAN GEORGHIDIU** – „Ultima noapte de dragoste,
întâia noapte de război” de Camil Petrescu pag. 315

PERSONAJ DE ROMAN MODERN, DE ANALIZĂ PSIHOLOGICĂ – ROMAN AL EXPERIENȚEI –

- **ALLAN** – „Maitreyi” de Mircea Eliade pag. 323

PERSONAJ DE ROMAN REALIST, OBIECTIV, POSTBELIC

- **ILIE MOROMETE** – „Moromeții” de Marin Preda pag. 329
- **VICTOR PETRINI** – „Cel mai iubit dintre pământeni” de Marin Preda pag. 338

PERSONAJ DE ROMAN REALIST, POSTMODERN

(Scris după 1980)

- **ANA CUMPĂNAȘ** – „Femeia în roșu”
de M.Nedelciu, A.Babeți, M.Mihăieș pag. 344

GENUL DRAMATIC

PERSONAJ DE TRAGEDIE

- **CASTRÎȘ** – „Patima roșie” de Mihail Sorbul pag. 350
- **CRINA** – „Patima roșie” de Mihail Sorbul pag. 354
- **OEDIP** – „Oedip rege” de Sofocle pag. 357
- **RUDY** – „Patima roșie” de Mihail Sorbul pag. 361
- **SBILȚ** – „Patima roșie” de Mihail Sorbul pag. 365
- **TOFANA SBILȚ** – „Patima roșie” de Mihail Sorbul pag. 369

PERSONAJ DE DRAMĂ ISTORICĂ

- **DESPOT-VODĂ** – „Despot-Vodă” de Vasile Alecsandri pag. 374
- **RĂZVAN** – „Răzvan și Vidra” de Bogdan Petriceicu Hasdeu pag. 378

PERSONAJ MODERN DE DRAMĂ PSIHOLICĂ

- ALTA GRALLA – „*Act venețian*” de Camil Petrescu pag. 393
- ANDREI PIETRARU – „*Suflete tari*” de Camil Petrescu pag. 395
- GELU RUSCANU – „*Jocul ielelor*” de Camil Petrescu pag. 401
- IOANA BOIU-DORCANI – „*Suflete tari*” de Camil Petrescu pag. 412
- MARCELO MARIAN – „*Act venețian*” de Camil Petrescu pag. 417
- PIETRO GRALLA – „*Act venețian*” de Camil Petrescu pag. 419
- ȘERBAN SARU-SINEȘTI – „*Jocul ielelor*” de Camil Petrescu pag. 424

PERSONAJ MODERN DE TEATRU EXPRESIONIST

- MANOLE – „*Meșterul Manole*” de Lucian Blaga pag. 427

PERSONAJ MODERN DE TEATRU-PARABOLĂ

- IONA – „*Iona*” de Marin Sorescu pag. 433

PERSONAJ DE TEATRU ABSURD

- REGELE BERENGER I – „*Regele moare*” de Eugen Ionescu pag. 442

PERSONAJ DE COMEDIE

- AGAMEMNON DANDANACHE – „*O scrisoare pierdută*” de I.L.Caragiale pag. 450
- CETĂȚEANUL TURMENTAT – „*O scrisoare pierdută*” de I.L.Caragiale pag. 454
- GHIȚĂ PRISTANDA – „*O scrisoare pierdută*” de I.L.Caragiale pag. 457
- JUPÂN DUMITRACHE – „*O scrisoare pierdută*” de I.L.Caragiale pag. 460
- NAE CAȚAVENCU – „*O scrisoare pierdută*” de I.L.Caragiale pag. 466
- RICĂ VENTURIANO – „*O noapte furtunoasă*” de I.L.Caragiale pag. 470
- ȘTEFAN TIPĂTESCU – „*O scrisoare pierdută*” de I.L.Caragiale pag. 474
- TACHE FARFURIDI și IORDACHE BRÂNZOVENESCU
– „*O scrisoare pierdută*” de I.L.Caragiale pag. 478
- VETA – „*O noapte furtunoasă*” de I.L.Caragiale pag. 483
- ZAHARIA TRAHANACHE – „*O scrisoare pierdută*” de I.L.Caragiale pag. 487
- ZIȚA – „*O noapte furtunoasă*” de I.L.Caragiale pag. 491
- ZOE TRAHANACHE – „*O scrisoare pierdută*” de I.L.Caragiale pag. 495
- Sursele comicului în comedia „*O noapte furtunoasă*” de I.L.Caragiale pag. 498
- Sursele comicului în comedia „*O scrisoare pierdută*” de I.L.Caragiale pag. 505

PERSONAJUL LITERAR

Personajul literar este principalul component al unei opere **epice** sau **dramatice** (niciodată lirice), care determină **acțiunea**, se află în centrul **evenimentelor** și **întâmplărilor**. El poate fi o **puternică personalitate umană** reprezentativă pentru esența ideatică a respectivei creații literare. Personajul literar este un tip uman semnificativ, cu trăsături fizice și morale dezvăluite fie prin referiri **directe**, fie reieșite **indirect** din comportamentul, atitudinea, mentalitatea, vorbele acestuia, precum și din relația cu celelalte personaje sau cu sine însuși. În unele creații, personajul literar poate fi animal, insectă, plantă sau obiect, de aceea se folosește **personificarea** în construcția acestora.

Personajul literar este conturat, de regulă, din două perspective: una **socială** (exterioară) și cealaltă **psihologică** (interioară), acestea determinând și **conflictele** în care sunt implicate personajele: **conflictul exterior și conflictul interior**.

Cuvântul „*personaj*” provine din fr. *personnage* și lat. *persona*, care înseamnă „*maskă de teatru*”, „*rol*”.

De regulă, personajul literar este un tip uman semnificativ, o individualitate cu trăsături fizice și morale specifice, care are simțăminte, idei, percepții, mentalitate și care participă la acțiune. De aceea, personajul literar aparține în **exclusivitate operei epice sau dramatice** (niciodată lirice) stabilind un raport între individ și societate, între individ și univers, între om și el însuși etc.

Portretul personajului literar:

1. Portretul fizic se referă la înfățișarea personajului, în care se evidențiază trăsături ale fizionomiei, vestimentația, însușiri corporale etc. Trăsăturile fizice se bazează pe o dominantă exterioară, cu caracteristici ale înfățișării personajului, aspecte legate de fizionomie, ținută, vestimentația, etc.; la nivelul discursului, sunt evidențiate

d) relația cu celelalte personaje:

Exemplu: Lefter Popescu trece prin cele mai variate stări sufletești, de la speranță la deprimare; în casa chivuțelor, simte o **emoție puternică**, o **nerăbdare** pe care și-o stăpânește cu greu, apoi îl cuprinde **disperarea** atunci când nu găsește biletele în jachetă, devine **impulsiv și violent** cu Țâca, pe care o ia de piept și îi trage cu sete o palmă; este **confuz și își pierde definitiv controlul**: „... te omor, mă-nțelegi? te omor!” („*Două loturi*”, de I.L.Caragiale);

e) didascaliile, în cazul personajelor dramatice:

Exemplu: „Dandanache (vorbește peltic și sâsâit)”, „(aducându-și în sfârșit aminte)”, „(Dandanache face gestul cu clopoțelii)” – „*O scrisoare pierdută*”, de I. L. Caragiale.

GENUL EPIC

PERSONAJ DE BASM CULT

CRAIUL

– personaj secundar de basm cult –

„*Povestea lui Harap-Alb*”
Ion Creangă
autor canonic
- basm cult -

Ion Creangă (1837?-1889) este considerat **creatorul basmului cult în literatura română**, a cărui principală particularitate este aceea că marele povestitor păstrează **caracterul realist al întâmplărilor**, iar **personajele** sunt puternic **umanizate și individualizate**. **Spațiul desfășurării acțiunii** este ancorat într-o **realitate socială și istorică determinată**, iar **faptele** ilustrate izvorăsc din **legile firii** care guvernează omenirea.

„*Povestea lui Harap-Alb*” este cel mai reprezentativ basm al lui Ion Creangă, fiind publicat la **1 august 1877** în revista „*Convorbiri literare*”, reprodus apoi de Mihai Eminescu în ziarul „*Timpul*”.

Perspectiva narativă este reprezentată de **naratorul omniscient (heterodiegetic)** care relatează întâmplările **la persoana a III-a** îmbinând **supranaturalul cu planul real**, **armonizând eroii fabuloși cu personajele țărănești** din Humuleștiul natal al autorului. **Timpul narativ cronologic**, situat într-un plan al **trecutului fabulos**, și **spațiul narativ nemărginit** definesc specificul basmului.

Craiul, tatăl lui Harap-Alb, este **personaj secundar**, pentru că apare numai în primul episod al basmului. El este un **personaj de basm** numai prin **motivul popular al împăratului aflat în impas**. Altfel, **personajul este realist**

și pozitiv, deoarece Ion Creangă scoate în evidență mai ales trăsăturile **țaranului-tată, în ipostaza lui pedagogică**.

Trăsăturile morale se disting atât prin **caracterizarea directă** făcută de narator, cât, mai ales, prin **caracterizare indirectă**, adică din **faptele, gândurile, vorbele și atitudinile Craiului**.

***Grijuliu** ca orice tată, el se simte **responsabil** pentru viitorul copiilor, dorind ca ei să devină adulți capabili de a-și întemeia o familie și de a trăi pe picioarele lor. Pentru a verifica dacă fiii lui au depășit vârsta infantilismului, Craiul „se îmbracă pe ascuns într-o piele de urs”, se bagă sub un pod pentru a-i observa și-i supune la proba curajului, ca să fie sigur că vor ajunge cu bine la fratele lui, la celălalt capăt al pământului. După ce fiul cel mare se sperie de urs și se întoarce acasă, Craiul constată cu tristețe: „nici tu nu ești de împărat, nici împărăția pentru tine”. **Ironia amară a tatălui dezamăgit** și de fiul mijlociu izbucnește **nestăpânit și este tot de natură țărănească, umană**, fiind realizată, **indirect**, prin intermediul **monologului adresat**: „...dar [...] rușinea unde o puneți? Din trei feciori câți are tata, niciunul să nu fie bun de nimica? Apoi drept să vă spun, că atunci degeaba mai stricați mâncarea, dragii mei... Să umblați numai așa frunza frâsinelului (fără nicio treabă, fără niciun rost - n.n.) toată viața voastră și să vă lăudați că sunteți feciori de crai, asta nu miroasă a nas de om...”.

*În tinerețe, Craiul făcuse, la rândul său, aceeași călătorie, în urma căreia devenise **apt pentru a-și întemeia o familie și a-și conduce împărăția**. Referindu-se la calul ales de fiul cel mic, tatăl recunoaște **direct** că „de multe primejdii m-a scăpat și pe mine în tinerețele mele!”. La rândul său, calul năzdrăvan își amintește drumul către împăratul Roș, pentru că „m-au mai purtat odată păcatele pe acolo cu tată-tău în tinerețele lui”.

***Inteligent și înțelept**, Craiul își fundamentase câteva **principii esențiale de viață**, care-și dovedesc temeinicia și pe care le sădește și în educația fiilor săi. **Povața** dată mezinului se dovedește **providențială**, deoarece Craiul știe din pățaniile proprii că fiul va întâlni în drumul său oameni

periculoși și perfizi, care i-ar putea aduce multe necazuri: „Numai ține minte sfatul ce-ți dau, în călătoria ta ai să ai trebuință și de răi și de buni, dar să te ferești de omul roș, iară mai ales de cel spân, cât îi putea; să n-ai de-a face cu dâșii căci sunt foarte șugubeți” (care amăgesc, înșală - n.n.). Mezinul încalcă sfatul patern pentru că trebuia, totuși, să treacă personal prin această experiență de viață, să-și formeze, la rândul său, principii solide din propriile peripeții. **Experiența de viață** a Craiului este accentuată, **indirect**, și prin alt gest ce se va dovedi providențial, atunci când îi dăruiește mezinului pielea de urs în care se deghizase: „Na-ți acum și pielea asta de urs, că ți-a prinde bine vreodată”. În proba la care este supus Harap-Alb cu aducerea „sălăților din grădina ursului”, blana de urs este unul dintre elementele ritualice care-i salvează viața mezinului.

*Deși **personaj secundar**, Craiul are un rol important în basm, exprimând concepția gospodarului din Humulești, a tatălui grijuliu pentru soarta și viitorul copiilor, dându-le povește esențiale pentru viață. Om trecut prin viață, cu o **experiență solidă**, Craiul nu-și pune în pericol fiii, până nu se convinge că sunt în stare să învingă piedicile iminente unei călătorii în necunoscut. Le verifică nu numai curajul, cutezanța, ci și istețimea de a face față întâmplărilor, astfel încât să fie în stare să conducă o împărăție, adică propria familie.

***Limbajul** Craiului este **tipic humuleștean, cu pilde și proverbe populare**, ilustrând o dată în plus **relația pedagogică paternă pe care o are cu fiii săi**: „Iac de-ar fi, broaște sunt destule”, „fiecare pentru sine, croitor de pâne”, „La plăcinte/ Înainte/ Și la război/ Înapoi”.

De altfel, Ion Creangă a ilustrat în opera sa propria experiență de viață, pe care a povestit-o „sub formă de memorial; a învăluit-o în mit și a sugrumat-o într-o experiență fantastică, valabilă pentru om în genere; și el a luptat cu spânii, cu primejdiile și nevoile, și el s-a făcut frate cu dracul, ca să treacă punțile vieții, iar nemurirea și-a dobândit-o din apa vie și apa moartă a creației lui artistice” (Pompiliu Constantinescu).

DĂNILĂ PREPELEAC

- personaj principal de basm cult -

„Dănilă Prepeleac”

Ion Creangă

autor canonic

- basm cult -

Pasiunea lui **Ion Creangă (1839-1889)** pentru literatura populară s-a concretizat în basmele pe care le-a scris și în care autenticitatea folclorică se îmbină în mod miraculos cu plâsmuirea artistică a realității, fantasticul fiind umanizat și puternic individualizat. Cu „**Dănilă Prepeleac**”, **Creangă** începe seria basmelor în care dracii nu mai sunt forțe malefice periculoase pentru om, ci devin niște bieți prostănaci, ușor de păcălit de către țăranul sau târgovețul isteț, viziune ce ilustrează „*în cea mai înaltă măsură conștiința superiorității umane*”. (**Zoe Dumitrescu-Bușulenga**). Acestei teme, foarte îndrăgite de Creangă, îi aparțin și alte creații literare: „**Povestea lui Stan Pățitul**” (1877) și „**Ivan Turbincă**” (1878).

Basmul „**Dănilă Prepeleac**” se încadrează în genul epic, iar ca specie literară este un basm cult, deoarece are autor cunoscut, **Ion Creangă**. Opera a apărut în revista „**Convorbiri literare**”, la 1 martie 1876.

Împletirea elementelor realiste cu cele fabuloase creează fantasticul, ca specific ancestral (străvechi) al basmelor, însă, în această creație narativă, Creangă îmbină **eresul popular (superstiție) cu evocarea realistă a satului moldovenesc**, de unde reiese și **originalitatea unică** a acestei creații. **Perspectiva narativă** este reprezentată de **naratorul omniscient (heterodiegetic)** care relatează întâmplările **la persoana a III-a** îmbinând **supranaturalul cu planul real, armonizând eroii fabuloși cu personajele țărănești** din Humuleștiul natal al autorului. **Timpul narativ cronologic**, situat într-un plan al trecutului

fabulos, și **spațiul narativ nemărginit** definesc specificul basmului.

Dănilă Prepeleac este **personajul principal și eponim** (care dă numele operei - *n.n.*) al basmului cult scris de Ion Creanga. Porecla **Prepeleac** o primise eroul din cauza singurului lucru construit vreodată în gospodărie cu mâna lui și de care era foarte mândru (prepeleac = construcție improvizată din prajini, pe care se întinde fânul sau nutrețul la uscat - *n.n.*). **Naratorul omniscient** explică **în mod direct** semnificația poreclei într-o paranteză: „*Dar cine poate sta împotriva lui Dănilă Prepeleac? (că așa îi era porecla, pentru că atâta odor avea și el pe lângă casă, făcut de mâna lui)*”.

***Dănilă Prepeleac** este un **țăran sărac**, naratorul omniscient **caracterizându-l direct** încă de la începutul basmului și motivând, de altfel, și lipsurile în care se zbătea familia lui: „**leneș, nechitit la minte și nechibzuit la trebi**”. Dănilă este însurat și are „*o mulțime de copii*”, pe când bogatul său frate, căsătorit și el, nu are niciun copil. Protagonistul este un **om anapoda**, „*toate trebile pe care le făcea, le făcea pe dos*”, **prost și indolent**, încât „*îi mâncau căinii din traistă*”, naratorul reliefând, **indirect**, aceste trăsături prin **modalități paremiologice** (proverbe -*n.n.*). Singura avere a lui Dănilă era o pereche de boi tineri, puternici și grași, dar când avea nevoie de căruță împrumută de la fratele bogat. Priceput în a face bani, acest frate îl sfătuiește pe Dănilă să meargă la târg și să-i vândă pe cei doi boi frumoși, iar cu banii obținuți să-și cumpere un car și doi boi mai mici.

*Alte **trăsături morale** reies, **în mod indirect**, din faptele și mentalitatea protagonistului. **Delăsător, neobișnuit să ducă o treabă până la capăt**, Dănilă, nici nu ajunge la târg, că și face primul troc dezavantajos: dă boii unui țăran și ia, la schimb, un car. **Cuprins de remușcări**, bărbatul meditează asupra neroziei făcute, încercând, parcă, să-și regăsească identitatea, prin **monolog interior și autopersiflare**: „*De-oi fi eu Dănilă*”.

Prepeleac, am prăpădit boii; iar de n-oi fi eu acela, apoi am găsit o căruță... Ba e Prepeleac, ba nu-i el...". Cu toate acestea, el continuă schimburile păguboase: dă carul (care nu mergea singur) pentru o capră, capra pe un gânsac și gânsacul „pe-o pungă de cele pe talger, cu baierele lungi, de pus în gât”. **Conștient de neghiobia** sa, Dănilă se **autodojenește** prin alt **monolog interior, apelând la pildele paremiologice (prin proverbe)**: „Na-ți-o frântă, că ți-am dres-o! Dintr-o păreche de boi, de-a mai mare dragul să te uiți la ei, am rămas c-o pungă goală. [...] dar parcă dracul mi-a luat mințile”.

***Caracterizat direct** de către fratele bogat, „mare nătărău mai ești”, Dănilă are **sentimentul vinovăției** și se **autopersiflează** printr-o **zicală rimată**: „Când e minte,/ Nu-i ce vinde;/ Când e brânză,/ Nu-i bărbânță” (putinică - n.n.). Drumul la târg poate fi, totuși, unul inițiativ, deoarece multe învață bărbatul din toate câte i se întâmplă.

***Scena** din pădure reflectă, **indirect, prostia fără limită** a personajului, care așază carul și boii fratelui în dreptul copacului pe care-l taie și care cade „peste car de-l sfarmă și peste boi de-i ucide”. **Autoadresarea** „Ei, ei, acum ce-i de făcut?... Eu cred că ce-i bine, nu-i rău: Dănilă face, Dănilă trebuie să desfacă” este plină de **amărăciune**, protagonistul manifestând **lașitate**, deoarece vrea să fugă în lumea largă, să-și abandoneze familia. Trecând pe lângă un iaz, aruncă toporul într-un cârd de lișițe (păsări de baltă - n.n.), cu intenția de a-i duce ună fratelui său drept plocon pentru pierderea carului și a boilor. Însă, pentru că avusese o „zi pocită”, nu nimerește nicio lișiță, iar toporul se duce la fundul iazului, drept care fratele îl alungă iritat la culme și exclamă cu năduf: „Se vede că tu ai fost bun de călugărit, iar nu de trăit în lume, să necăjești oamenii și să chinuiești nevasta și copiii!”. Aceste cuvinte îi dau ideea construirii unei mănăstiri pe pajiștea iazului și face mai întâi o cruce de lemn. Pregătirile pentru a dura lăcașul sfânt, unde să se călugărească, îl pun în conflict cu dracii, care nu pot fi de acord cu existența unei mănăstiri construite lângă lacul, pe fundul căruia își avea împărăția Scaraoschi.

***Ca în orice basm**, protagonistul este supus de diavoli unor **probe**, pe care trebuie să le depășească pentru a reuși să scape de sărăcia care părea fără soluție. În cele **șase probe** la care-l supun dracii, Dănilă se dovedește **istez și descurcăreț**, el învingând de fiecare dată puterile diavolești prin **inteligență și ingeniozitate: înconjurul iazului** cu iapa-n cârcă, pe care Dănilă o încalecă; **alergarea de viteză**, pe care bărbatul o câștigă punând să alerge un iepure; **lupta corp la corp**, în care diavolul se ia la trântă cu ursul; **chiuitul asurzitor** îl rezolvă pălind dracul în tâmpile cu un drug gros de stejar; **aruncarea buzduganului** nu se înfăptuiește, sub pretextul că ar rămâne la niște rude ale lui Dănilă, care locuiesc pe lună; în sfârșit, **forța blestemului**, probă câștigată de bărbat cu ajutorul copiilor care-l scarmână cu daracul (pieptene cu dinți metalici - n.n.), chiar dacă dracul rostise o afurisenie care-i crăpase ochiul lui Dănilă. Această **nouă ipostază** a lui Dănilă, aceea de **învingător**, este, probabil, consecința firească a **gândului creștin de a înălța un lăcaș lui Dumnezeu**.

Zoe Dumitrescu-Bușulenga afirmă că Dănilă Prepeleac are o „**natură bivalentă**”, opinie ce reiese din textul basmului, unde **naratorul omniscient** îl definește **în mod direct**: „**omul lui Dumnezeu cu năravul dracului**”. Protagonistul **învață din propriile greșeli** și „**mai prinsese acum la minte**”, astfel încât, în confruntările pe care le are cu „**drăcimea**”, iese învingător nu prin îndemănare sau puteri supranaturale, ci prin **istezime umană**, prin **acea agerime proprie țaranului român silit să se descurce în împrejurări limită**. Spre deosebire de Harap-Alb, Dănilă **găsește singur soluțiile** de a ieși din impas, deși adversarii săi sunt ființe supranaturale definitorii pentru forțele malefice. Totuși, el **nu învinge** cu adevărat pe „Michiduță”, „Sarsailă” sau „Scaraoschi”, ci **reușește doar să-i păcălească și să obțină bani nemuncați**, norocul său echilibrând neputința de a fi gospodar și de a trudi cinstit pentru întreținerea familiei.

În basmul „**Dănilă Prepeleac**”, Ion Creangă imaginează o nouă ipostază a diavolului, care nu mai este periculos prin faptul că dorește să ia cât mai multe suflete omenești, ci „devine un biet prostănac, ușor înșelat de istețimea țăranului sau târgovețului”. (Zoe Dumitrescu Bușulenga, „**Ion Creangă**”)

**Ion Creangă - limbajul prozei narative
în basmul „Dănilă Prepeleac”**

Narațiunea prin dialog, umorul, jovialitatea și erudiția paremiologică, oralitatea povestirii într-un ritm alert, toate acestea particularizează stilul și talentul prozatorului ilustrat în toate creațiile literare, definind **arta narațiunii** lui Ion Creangă.

Făcând o paralelă între lumea basmului și humuleștenii lui Creangă, Dănilă Prepeleac este țăranul sărac și delăsător, cu familie grea și responsabilități cărora nu le face față, dar cu încredere în viitor și în oameni. El este mereu sfătuit și ajutat de fratele său mai mare, dar, în cele din urmă, învață din propriile greșeli și, spre deosebire de Harap-Alb, găsește singur soluțiile de ieșire din impas, reușind să treacă probele și să învingă forțele malefice, reprezentate în acest basm de satana. În cele din urmă, Dănilă Prepeleac se înscrie în codul civilizației țărănești, demonstrând generozitate, bunătate, inteligență, tact, capacitatea de a întreține o familie, valorificând tradițiile moștenite de la străbuni: șiretenia și spiritul sugubăț.

Numele personajelor constituie o particularitate a basmului lui Creangă, deoarece ele definesc trăsătura dominantă care individualizează în mod sugestiv eroii: Prepeleac este porecla dată de săteni pentru bărbatul lipsit de spirit gospodăresc și care construisese în curte un singur lucru: prepeleacul, pe care să pună la uscat fânul. Pentru spiritul diavolesc, Creangă folosește, cu ironia jovială tipică, nume amuzante: Michiduță, Sarsailă sau Scaraoschi.

„Geniul humuleștean este această capacitate extraordinară de a-și lua în serios eroii, de a le re trăi aventurile, de a pune cu voluptate în fiecare propriile lui aspirații nerostite, slăbiciuni, vicii, tulburări și uimiri, adică de a crea viață. [...] Singurele personaje negative din opera lui sunt acelea care contrazic natura, ca, de exemplu, omul spân și omul roș.” (Nicolae Manolescu).

FATA ÎMPĂRATULUI ROȘ

- personaj secundar de basm cult -
- personaj fabulos (fantastic) -

„Povestea lui Harap-Alb”
Ion Creangă
autor canonic
- basm cult -

Ion Creangă (1837?-1889) este considerat **creatorul basmului cult în literatura română**, a cărui principală particularitate este aceea că marele povestitor păstrează **caracterul realist al întâmplărilor**, iar **personajele** sunt puternic **umanizate și individualizate**. **Spațiul desfășurării acțiunii** este ancorat într-o **realitate socială și istorică determinată**, iar **faptele** ilustrate izvorăsc din **legile firii** care guvernează omenirea.

Basmul „**Povestea lui Harap-Alb**” este definitoriu pentru proza lui Ion Creangă, fiind publicat la 1 august 1877 în revista „**Convorbiri literare**”, reprodus apoi de Mihai Eminescu în ziarul „**Timpul**”. **Perspectiva narativă** este reprezentată de **naratorul omniscient (heterodiegetic)** care relatează întâmplările **la persoana a III-a** îmbinând **supranaturalul cu planul real, armonizând eroii fabuloși cu personajele țărănești** din Humuleștiul natal al autorului. **Timpul narativ cronologic**, situat într-un plan al **trecutului fabulos**, și **spațiul narativ nemărginit** definesc specificul basmului.

***Fata împăratului Roș** este **personaj secundar**, deoarece apare numai în ultimul episod al basmului și **personaj fabulos**, pentru că se poate metamorfoza, înțelege graiul păsărilor și știe să facă vrăji cu obiecte magice. **Personaj pozitiv**, tânăra crăiasă este **frumoasă, cu personalitate puternică** și la fel de **faimoasă** ca tatăl ei; se spunea despre ea că e „**farmazoană**” (vrăjitoare, șireată - *n.n.*), că din pricina ei împăratul făcea atâtea jertfe, că știa să poarte „**lumea pe degete**”, dar din toate aceste vorbe, nu se dovedise care „**este cea adevărată**”. Aceste trăsături reies **indirect**, fiind determinate de **mediul în care trăiește și de educația aleasă** primită în împărăția tatălui său.

Trăsăturile morale și fantastice ale fetei de împărat reies, mai ales, prin **caracterizare indirectă**, din faptele și vorbele sale.

***Vioaie și plină de energie**, ea pare „**o zgâtie de fată**” sau „**un drac bucățică ruptă tată-său în picioare, ba încă și mai și**”, dar **demnă și corectă** atunci când se convinge de vrednicia lui Harap-Alb, „**fata împăratului îngenunche dinaintea tătâne-său**” cerându-i binecuvântarea și devine **supusă**: „**trebuie să merg cu Harap-Alb și pace bună!**”.

***Relația ei cu Harap-Alb** este încununată de **cinste și corectitudine. Responsabilă și conștientă de importanța căsătoriei**, tânăra nu se lasă pețită cu ușurință, ci îi supune și ea la probe pe Harap-Alb și pe prietenii lui, pentru a se convinge că aceștia merită într-adevăr să aibă încredere în ei. **Inteligentă**, fata născoceste probe la care pețitorii nu se așteaptă, pentru a le testa calitățile. **Misterioasă** ca orice femeie, este înzestrată cu **puteri supranaturale**, însușiri reieșite **indirect** din **episodul probelor** pe care fata le impune lui Harap-Alb. Ea se metamorfozează „**într-o păsărică și zboară nevăzută prin cinci străji**”, Păsărilă se întinde s-o prindă, dar „când să pună mâna pe dânsa, zbrrr!... pe vârful unui munte și se ascunde după o stâncă”.

*Fata împăratului Roș beneficiază și de un **portretul fizic**, conturat succint și sugestiv prin **caracterizare directă făcută prin prisma altui personaj**, adică prin ochii lui Harap-Alb. Ea este **frumoasă și fermecătoare** – „**cât era de tânără, de frumoasă și plină de vină-ncoace**” – și flăcăului „**i se tulburau mințile uitându-se la fată**”. Îndrăgostindu-se de ea ca un nebun, fata îi pare lui Harap-Alb „**un boboc de trandafir din luna lui mai, scăldat în roua dimineții, dezmerdat de cele întâi raze ale soarelui, legănat de adierea vântului și neatins de ochii fluturilor**”, descriere ce creionează, **în mod direct**, un **portret fizic** de un lirism tulburător. Ion Creangă transpune **idila pastorală** în basm, evidențiind ideea că Harap-Alb, ca un flăcău din Humulești, o vede ca pe **o fată de la țară**, într-un sugestiv **limbaj popular**. „**cum s-ar mai zice la noi în țărănește, era frumoasă de mama focului: la soare te puteai uita, iar la dânsa ba**” și „**o prăpădea din ochi de dragă ce-i era**”, calități exprimate prin **superlative populare**. Fata îl îndrăgește și ea pe voinic, simțind în adâncul sufletului – „**vreun dor ascuns**” – referire la **mitul popular al zburătorului** –, vorba cântecului: „**Fugi de-acolo, vină-ncoace! / Șezi binișor, nu-mi da pace!**”.

*Călătoria li s-a părut scurtă, „**ziua ceas și ceasul clipă**”, pentru că așa „**e omul când merge la drum cu dragostea alături**”. Tot **din iubire**, fata ghicește adevărul despre Harap-Alb și-l dezvăluie împăratului Verde, apoi, pentru că fusese **prevăzătoare**, adusese cu ea cele trebuincioase (smicelele, apa moartă și apa vie). **Sprintenă și iubitoare** reușește să-și salveze bărbatul atunci când Spânul îl atacă pe neașteptate și-i retează capul: „**Iară fata împăratului Roș, în învălmășagul acesta, răpede pune capul lui Harap-Alb la loc, îl înconjură de trei ori cu cele trei smicele de măr dulce, toarnă apă moartă să steie sângele și să se prindă pielea, apoi îl stropește cu apă vie și atunci Harap-Alb îndată învie**”.

*Fata împăratului Roș **nu are nume**, deoarece ea este **un simbol feminin, idealul de soție**, pregătită să aibă grijă de bărbatul ei, aptă să-și asume toate responsabilitățile ce-i revin în căminul conjugal.